

О. Г. Коломісць

Локалізовані економічні системи в контексті мережево-просторового розвитку

На основі узагальнення різних теоретичних підходів і конструкцій обґрунтовано, що локалізовані економічні системи є ваговою передумовою формування нової економіки, яка характеризується інтернаціоналізацією виробництва, локалізацією багатонаціональних корпорацій і, відповідно, міжнародних виробничих мереж з перевагами впровадження інновацій і децентралізованої концентрації. Проаналізовано вплив у просторовому аспекті при дослідженні локалізованих економічних систем фактора «близькості» не лише географічної, а й організаційної, інституційної, «організованої», технологічної тощо. Встановлено, що концентрація (агломерація) інноваційної діяльності в містах не обов'язково передбачає наявність системи локальної взаємодії: міста можуть розглядатися як вузли комунікації, полегшуючи координацію навіть при тимчасовій географічній близькості.

Ключові слова: регіоналізація, локалізація, локалізована економічна система, гіперлокалізація, глобальні мережі, кластери, глокальний менеджмент.

Актуальність дослідження локалізації економічних систем у просторово-мережевому аспекті обумовлюється насамперед змінами у світовій економіці під впливом глобалізації викликів, які визначають одночасно універсалізацію ринків і впровадження міжнародної організації виробничих процесів. На думку К. Курле і Б. Пекера, «у цій ситуації світова економіка не може більше аналізуватись як інтерактивна гра національних економік. У ній відбувається впровадження нових модальностей управління всередині багатонаціональних підприємств, які використовують нові просторові стратегії, які потрясають традиційну територіальну організацію» [1, с. 24]. Вплив глобалізаційних процесів на суспільні взаємовідносини зумовив виникнення нових методологічних підходів до економічних і соціальних досліджень.

Відстоювали ідеї локалізму у своїх працях і дискусіях англійські учені Дж. Кларк [2], Д. Бойл [3], Дж. Даймонд [4], які розглядали локалізм як чинник глобального економічного розвитку з вагомими перевагами в контексті просторового ефекту гіперконцентрації інноваційно-інвестиційної діяльності. Питання просторового розвитку знайшли широке висвітлення в працях Р. Кантільона, Д. Стюарта, А. Сміта, Й. Тюнена, Ст. Лаунхардта, М. Вебера, В. Крісталлера, А. Леша, В. Ізарда, Ф. Перру, П. Потье, Ж. Будвіля, Х. Р. Ласуена, у яких містилися пошуки розв'язання вагової проблеми щодо оптимізації моделі організації економічного простору. Науковим обґрунтуванням моделей просторового розвитку, територіально-суспільних систем, обумовлених активізацією процесів міжрегіональної інтеграції, пошуком ефективних механізмів реалізації регіональної і просторової політики займалися М. І. Долішній, С. І. Дорогунцов, А. О. Єпіфанов, М. І. Мельник, І. З. Сторонянська, М. І. Фащевський, В. І. Чужиков, Л. Т. Шевчук, С. Л. Шульц та ін.

Метою статті є виявлення особливостей наукових підходів до розвитку локалізованих економічних систем у мережево-просторовому контексті, враховуючи протиріччя та виклики сучасних глобалізаційних процесів.

Методологічна суть сучасного локалізму полягає у визначенні нової просторово-часової платформи розвитку світових інноваційно-інвестиційних процесів, що передбачає їх гіперконцентрацію в певних мікрорегіонах глобального економічного простору. Вони істотно відрізняються своєю структурною основою, найважливіше місце в якій займають креативні сфери, а також гармонізований рівень життя населення і бізнес-умови для ТНК і ТНБ [5, с. 16].

Концептуалізація економічної локалістики відбувається на основі переосмислення понять «локус», «локалізм», «партикуляризм», «периферійність» тощо, поєднання макро – й мікроекономічних підходів. Застосування підходів і методик локального мікроаналізу дає змогу представити не усереднено-типову, а виразно індивідуалізовану просторову картину суспільних відносин на рівні певного «місця» в більш або менш широкому часовому діапазоні. У взаємодії глобального й локального діє не стільки алгоритм протиставлення, скільки логіка включення. Сутність тих глобальних процесів, які змінюють світ, неможливо зрозуміти без звернення до досвіду індивіда чи групи, так само, як і без перенесення акцентів із «закономірностей» на «частковості» й «випадковості». Локальне при цьому далеко не завжди осмислюється як територіальне — воно може бути синонімом часткового в найрізноманітніших формах його прояву — від простеження деталей приватного життя окремої людини до аналізу зв'язків, що породжують соціальні асоціації й корпоративну психологію. Проте територія, навіть якщо вона існує в дослідженні як фон, усе ж визначає його масштаб і межі, допомагає уявити джерела специфічності, породжуваної життям в обмеженому територіальними рамками середовищі [6].

Відповідно до моделі створення мережевого суспільства М. Кастелса [7] нові економічні форми будуються довкола глобальних мережевих структур капіталу, управління й інформації, а можливість доступу через такі мережі до технологічних умінь і знань наразі є основою продуктивності і конкурентоспроможності. Компанії, фірми та інші організації й інститути об'єднуються в мережі різної конфігурації, структура яких знаменує собою відхід від традиційних відмінностей між великими корпораціями і малим бізнесом, охоплюючи сектори й економічні групи, організовані за географічним принципом. Тому трудові процеси набувають усе більш індивідуалізованого характеру, відбувається фрагментизація діяльності залежно від виробничих завдань з її подальшою реінтеграцією для здобуття кінцевого результату. Це відображається у здійсненні взаємозв'язаних завдань у різних точках земної кулі, що обумовлює новий поділ праці, який ґрунтується на можливостях і здібностях кожного робітника, а не на характері організації певної задачі [8]. Це слугує вагомою передумовою формування нової економіки, яка характеризується інтернаціоналізацією виробництва, локалізацією багатонаціональних корпорацій і, відповідно, міжнародних виробничих мереж з перевагами впровадження інновацій та децентралізованої концентрації.

При цьому посилення ролі територіальних (локальних) інститутів, тобто вплив територіальних органів влади, зокрема місцевого самоврядування, пов'язане насамперед з тим, що «ключ розвитку приховується безпосередньо в локальній економічній інтеграції підприємств між собою та в організації довкола них дієвих ресурсних систем, які їх забезпечують і дозволяють їм розвиватися». У світлі нової концепції суспільної політики, що віддає перевагу «мережевій культурі», а не окремим підприємствам, «територія стає місцем управління, важливого з точки зору «супроводу» підприємств... в рамках безперервного процесу зміни і реорганізації» [1, с. 24]. Завдання місцевих органів розширюється виходом на міжнародний рівень у питаннях кооперації та інтеграції між територіями.

Процес локалізації діяльності є ключовою передумовою процесу створення ресурсів територіального розвитку, відтак локалізована економічна система (SPL) є тією «особливою продуктивною системою, що локалізована на території, яка зазвичай відповідає сфері, усередині якої населення може знайти роботу без переїзду (un bassin d'emploi). Ця система функціонує як мережа взаємозалежних продуктивних одиниць (виробничих або сервісних підприємств, дослідницьких центрів, освітніх організацій, центрів трансферу інновацій...), що займаються схожою або комплементарною діяльністю і між якими здійснюється розподіл праці» [9, с. 3]. Різновидами локалізованих економічних систем можуть бути [10, с. 171-174]: округи (les districts), технополіси (les technopoles), субконтрактні системи (les systimes de sous-traitance), специфічні види діяльності, орієнтовані на світовий ринок (les activités rares a marché mondial), метрополітенські сервісні системи (les services métropolitains), агропромислові системи (les systimes agroalimentaires).

Відомий італійський учений Дж. Гарофолі виділив перелік змінних, які дозволяють охарактеризувати ту чи іншу локалізовану економічну систему (систему виробництва) [11, с. 28]: 1) економічна структура й організація виробництва (рівень спеціалізації/диверсифікації локальної економіки, розмір підприємств, наявність або відсутність локальних виробничих зв'язків між фірмами); 2) розвиток технологічної системи (методи впровадження і дифузії інновацій); 3) ринок праці та індустріальні взаємовідносини (структура зайнятості, походження робітників, професійна підготовка); 4) соціальні актори і соціальна структура (відтворення навиків і підприємницьких ресурсів, культура і норми управління); 5) структура ринку і форми конкуренції (варіанти виходу на ринок, ринкові форми); 6) інформаційна система; 7) регулюючі інститути.

Акцентуючи увагу на процесах гіперлокалізації економічної діяльності на селективних територіях світового господарства, В. І. Чужиков узагальнює систему показників їх ідентифікації, серед яких [5, с. 16]: регіональна конкурентоспроможність і територіальний капітал; просторова інформація для стратегічного планування, яка забезпечить необхідні умови для валідизації первинних і остаточних результатів локальних реформ; кластеризація економічного простору, в основі якої лежить дослідження розміщення і територіальної ефективності ієрархічних моделей інноваційних систем економічного зростання, а також їх еволюції.

У просторовому аспекті при дослідженні локалізованих економічних систем важливо враховувати фактор «близькості» не лише географічної, а й організаційної, інституційної, «організованої», технологічної тощо.

Географічна близькість насамперед пов'язана з поняттям відстані, може відноситися до морфологічних характеристик простору, усередині яких протікає певна діяльність; свідчить про наявність транспортної інфраструктури та пов'язана з транспортними витратами і фінансовими можливостями індивідів. Географічна близькість активізується дією економічних чи соціальних суб'єктів. Організована близькість є також певним потенціалом, який у разі потреби може бути мобілізований; стосується способів, за допомогою яких суб'єкти можуть бути близькими незалежно від географічної відстані. При цьому географічна близькість сама по собі не є чинником координації, а має бути активована організаційною та інституційною близькістю. Концентрація (агломерація) інноваційної діяльності в містах не обов'язково передбачає наявність системи локальної взаємодії: міста можуть розглядатися як вузли комунікації, полегшуючи координацію навіть при тимчасовій географічній близькості.

Перспективи розвитку локалізованих економічних систем лежать у площині застосування глокального підходу до менеджменту, який виходить найперше з необхідності безумовного визнання того факту, що актори і соціальні відносини на локальному рівні мають критичну важливість для соціально-економічного прогресу і збереження миру, і що ця значущість більше не обмежується місцеположенням. Про це свідчить усе більш зростаюча, деколи навіть несподівано, їхня здатність взаємодіяти і впливати на акторів вищих рівнів у глобальному масштабі. Іншими словами, не можна досягти серйозного успіху щодо сталого розвитку організації, якщо адекватний ступінь стабільності не досягається на всіх рівнях – від локального до глобального [12].

На регіональному рівні глокальний менеджмент покликаний з-поміж іншого забезпечити орієнтацію інвестиційної і структурної політики регіону на попит і потреби ринку, на запити внутрішніх і позарегіональних споживачів і організацію виробництва таких видів продукції, які мають попит на міжнародному ринку і можуть сприяти підвищенню фінансової самостійності регіону; оцінку кінцевого результату та ефективності залежно від ступеня відповідності рівня економічного розвитку регіону і рівня життєдіяльності населення (соціальні стандарти, бюджетна забезпеченість, структура доходів і витрат сімей, екологія, демографічна ситуація, екологічна безпека тощо) [13]. Найважливішими соціальними одиницями для стратегій глокалізації на муніципальному рівні є міста, які об'єднуються у мережі або кластери, є осередками координації й акумуляції економічних і соціальних взаємозв'язків між окремими регіонами чи країнами.

Основними перевагами розвитку локалізованих економічних систем у мережево-просторового контексті є: формування конкурентних переваг окремих територій і їх територіального капіталу; локалізація багатонаціональних корпорацій і, відповідно, міжнародних виробничих мереж з перевагами впровадження інновацій та децентралізованої концентрації; розвиток інноваційних кластерів на основі інтернаціоналізації економічних відносин і підключення до глобальних інноваційних систем

з високою мобільністю; активізація знання та комунікації, можливостей інкорпорувати місцевих акторів і організації в глобальну мережу комунікації; можливості щодо інституційних, ринкових і структурних трансформацій як чинників територіальної привабливості.

Список використаних джерел

1. Courlet C. *L'économie Territoriale* / C. Courlet, B. Pecqueur. – Grenoble : PUG, 2013. – 142 p.
2. Clarke J. Dissolving the public realm? The logics and limits of Neoliberalism / J. Clarke // *Journal of Social Policy*. – 2004. – №1 (Vol. 33). – P. 27-48.
3. Boyle D. *Localism: Unrevelling the Suppliant state* / D. Boyle. – London : New Economic Foundation, 2010. – 325 p.
4. Diamond J. The Big Society and the Regional Studies Agenda: Why the Connections matter / J. Diamond // *Regions. Regionalism versus localism*. – 2011. – №281 – P. 4-5.
5. Чужиков В. И. Локализм VS регионализм: как должна меняться экономическая география в современных условиях / В. И. Чужиков // *Геополитика и экогеодинамика регионов*. – Симферополь : Крымский научный центр НАН Украины. – 2014. – Т.10. – Вып. 2. – 2014. – 854 с.
6. Локально-регіональні рівні вітчизняного наративу [Електронний ресурс] // Сучасний український гранд-нарратив: підходи, концепції, реалізація. – 2013. – №5. – вересень-жовтень. – Режим доступу : http://www.history.vn.ua/journal/journal_2013_5/index.html
7. Castells M. *The Rise of the Network Society* / M. Castells. – Oxford and Malden, Mass: Blackwell Publishers, 2000. – 594 p.
8. Кастельс М. Становление общества сетевых структур // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / ред. В. Л. Иноземцев. – М. : Academia, 1999. – 631 с.
9. Украинский В. Н. Современная французская пространственная экономика: теория близости и типологизация локализованных экономических систем / В. Н. Украинский // *Пространственная экономика*. – Хабаровск : Институт экономических исследований ДВО РАН, 2011. – №2. – С. 92-126.
10. Grossetti M. Concentration d'entreprises et innovation: esquisse d'une typologie des systemes productifs locaux / M. Grossetti // *Geographie, Economie, Societe*. – 2004. – Vol. 6. – № 2.
11. Garofoli G. Economic development, organization of production and territory / G. Garofoli // *Revue d'economie industrielle*. – 1993. – Vol. 64.
12. Шавкун І. Г. Менеджмент XXI століття: колізія між глобалізацією і регіоналізацією [Електронний ресурс] / І. Г. Шавкун // *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії* : зб. наук. пр. (ред. В. Г. Воронкова) – 2008. – Вип. 35. – С. 90-99. – Режим доступу : http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_35_8.pdf
13. Кирабаев Н. С. Глобализация и мультикультурализм / Н. С. Кирабаев. – М. : Издательство Российского университета дружбы народов, 2005. – 332 с.

References

1. Courlet, C., & Pecqueur, B. (2013). *L'économie Territoriale*. – Grenoble: PUG.
2. Clarke, J. (2004). Dissolving the public realm? The logics and limits of Neoliberalism. *Journal of Social Policy*, 33(1), 27-48.
3. Boyle, D. (2010). *Localism: Unrevelling the Suppliant state*. – London: New Economic Foundation.
4. Diamond, J. (2011). The Big Society and the Regional Studies Agenda: Why the Connections matter. *Regions. Regionalism versus localism*, 281, 4-5.
5. Chuzhikov, V. I. (2014). Lokalizm VS regionalizm: kak dolzhna menyat'sya ekonomicheskaya geografiya v sovremennykh usloviyakh [Localism VS regionalism: how should change the economic geography in modern conditions]. *Geopolitika i ekeogeodinamika regionov – Geopolitics and Ecogeodynamics of regions*, 10(2). Simferopol: Crimean Science Center under NAS and MES of Ukraine. [in Russian].
6. Lokal'no-rehional'ni rivni vitychyznyanoho naratyvu [Local-regional level national narrative]. (2013). Suchasnyy ukraïns'kyy grand-naratyv: pidkhody, kontseptsiyi, realizatsiya – Modern Ukrainian grand-narrative, approaches, concepts, implementation. 5, September-October. Retrieved from http://www.history.vn.ua/journal/journal_2013_5/index.html [in Ukrainian].
7. Castells, M. (2000). *The Rise of the Network Society*. – Oxford and Malden, Mass: Blackwell Publishers.
8. Castells. M. (1999). Stanovleniye obshchestva setevykh struktur [Becoming society networks]. In V. L. Inozemtsev (Ed.). *Novaya postindustrial'naya volna na Zapade. Antologiya – The new wave of post-industrial West. Anthology*. Moscow: Academia. [in Russian].

9. Ukrainskiy, V. N. (2011). Sovremennaya frantsuzskaya prostranstvennaya ekonomika: teoriya blizosti i tipologizatsiya lokalizovannykh ekonomicheskikh sistem [Modern French spatial economy: theory and typology proximity localized economic systems]. *Prostranstvennaya ekonomika. – Spatial Economics*, 2, 92-126. St. Khabarovsk: Economic Research Institute of the Russian Academy of Sciences. [in Russian].
10. Grossetti, M. (2004). Concentration d'entreprises et innovation: esquisse d'une typologie des systemes productifs locaux. *Geographie, Economie, Societe*, 6(2).
11. Garofoli, G. (1993). Economic development, organization of production and territory. *Revue d'economie industrielle*, 64.
12. Shavkun, I. H. (2008). Menedzhment KHKHI stolittya: koliziya mizh hlobalizatsiyyeu i rehionalizatsiyyeu [Management of the XXI century: the conflict between globalization and regionalization]. In V. H. Voronkova (Ed.), *Humanitarnyy visnyk Zaporiz'koyi derzhavnoyi inzhenernoyi akademiyi [Humanitarian Bulletin Zaporizhya State Engineering Academy]: Vol. 35.* (pp. 90-99). Retrieved from http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_35_8.pdf [in Ukrainian].
13. Kirabayev, N. S. (2005). Globalizatsiya i mul'tikul'turalizm [Globalization and multiculturalism]. Moscow: Peoples' Friendship University of Russia Press. [in Russian].

Kolomiyets O. H. Localized economic systems in the context of network-spatial development.

On the basis of generalization of various theoretical approaches and structures was proved that localized economic systems is an important prerequisite for the formation of the new economy that is characterized by the internationalization of production, localization of multinational corporations and, accordingly, international production networks with the advantages of innovation and decentralized concentration.

The influence of spatial aspects of localized economies is studied as factor of "proximity" not only for geographical, but also organizational, institutional, "organized", technological etc. Geographical proximity, which is primarily related to the concept of distance, is activated by economic or social subjects; by itself is not a factor of coordination rather need to be activated by organizational and institutional proximity. Organized proximity is also certain potential, which if necessary can be mobilized; relates to the ways in which actors can be friends regardless of geographical distance.

It was established that the concentration (agglomeration) of innovative activity in cities does not necessarily imply for a system of local interaction: cities can be seen as communication nodes by facilitating coordination even with temporary geographical proximity.

Prospects of development of localized economies based on opportunities of glocal approach to application management are defined.

Key words: regionalization, localization, localized economic system, hyper localization, global networks, clusters, glocal management.

Коломиєць А. Г. Локалізовані економічні системи в контексті сетепросторового розвитку.

На основі обобщення різних теоретических підходів і конструкцій обосновано, що локалізовані економічні системи являються важливою передумовою формування нової економіки, яка характеризується інтернаціоналізацією виробництва, локалізацією багатонаціональних корпорацій і, відповідно, міжнародних виробничих мереж з перевагами впровадження інновацій і децентралізованих концентрацій. Проаналізовано вплив в просторовому аспекті при дослідженні локалізованих економічних систем фактора «близості» не тільки географічної, але і організаційної, інституційної, «організованої», технологічної і др. Встановлено, що концентрація (агломерація) інноваційної діяльності в містах не обов'язково передбачає наявність системи локального взаємодія: міста можуть розглядатися як вузли комунікації, полегшаючи координацію навіть при тимчасовій географічній близькості.

Ключеві слова: регіоналізація, локалізація, локалізована економічна система, гіперлокалізація, глобальні мережі, кластери, глокальний менеджмент.

Коломиєць Олена Георгіївна – інженер кафедри економіки підприємства Національного лісотехнічного університету України (e-mail: alenkolom@i.ua).

Надійшло 28.11.2014 р.